

СТВОРЕННЯ АГЕНТСТВА УПРАВЛІННЯ КРИЗАМИ В УКРАЇНІ

Постановка проблеми. Банківська система України, яка є ще доволі «молодою», пережила вже ряд потрясінь. Але ті багаточисельні проблеми, що виникли під впливом світової фінансової кризи, яка надзвичайно загострилася наприкінці 2008 року, стали глибокими і затяжними. Багато українських банків опинилися під загрозою руйнівного впливу цієї кризи. У таких умовах посилюється актуальність антикризового управління, спрямованого не лише на боротьбу з наслідками фінансової кризи, але й на недопущення проявів кризових явищ взагалі.

Національний банк України в період загострення кризи розробив та впровадив ряд заходів, проте не всі із них виявилися результативними та такими, які дозволили суттєво оздоровити вітчизняну банківську систему. Тому важливим доповненням до чинних напрямків антикризового управління, започаткованих центральним банком, повинні стати механізми роботи з проблемними і нежиттєздатними банками, запозичені із зарубіжного досвіду і міжнародної практики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблем теорії та практики антикризового управління в банківській системі донедавна приділяли увагу в основному зарубіжні вчені-економісти, серед яких необхідно відзначити таких авторів, як Н. Амосова, О. Анікін, М. Брагін, І. Кавзанадзе, Р. Міллер, В. Назарова, Г. Папірян, М. Портний, Ж.-Ш. Рож, Дж. Сітгліц, А. Тавасієв, І. Трахтенберг та ін.

Проте сучасна ситуація у вітчизняній банківській системі вплинула на динамічний розвиток наукової думки. Дослідженню окремих питань у сфері антикризового управління в банківських установах присвячені роботи таких українських дослідників, як В. Базилевич, В. Василенко, О. Васюренко, В. Коваленко, В. Міщенко, А. Мороз, М. Савлук та ін.

На сьогодні вже накопичена значна теоретико-методична база та практичний досвід щодо реалізації системи антикризових заходів. Однак подальшого дослідження потребує комплекс питань щодо впровадження інструментарію антикризового менеджменту, який застосовується у зарубіжних банківських системах, у діяльність вітчизняних фінансово-кредитних установ. Зазначене зумовлює актуальність та необхідність подальшого дослідження даної проблематики.

Метою статті є розробка моделі Агентства управління кризами в банківській системі України на основі вивчення досвіду антикризового управління в зарубіжних країнах.

Виклад основного матеріалу. Деякі провідні країни світу уже усвідомили, що на основі зарубіжного досвіду і міжнародної практики необхідно реформувати свої системи і механізми щодо антикризового управління проблемними і нежиттєздатними банками. Значного досвіду щодо управління кризами в банківській системі накопичили такі країни як Сполучені Штати Америки, Великобританія, Японія, Індія, Італія, Швеція. Дослідження показало, що серед найпоширеніших антикризових заходів, яких вживали уряди іноземних держав, є такі:

- часткову націоналізацію комерційних банків із одночасним посиленням державного контролю за їхньою діяльністю;
- надання банкам державних гарантій за зарубіжними позиками в іноземній валюті;
- зобов'язання банків, яким була надана державна допомога, у пріоритетному порядку кредитувати стратегічні галузі економіки;
- мобілізацію заощаджень населення та повернення довіри до банківської системи [1].

Особливу зацікавленість викликав підхід уряду Швеції до розробки програми антикризового управління в банківській системі. У 2009 році в цій країні розглядалося

питання і готувалися до запровадження нові механізми щодо роботи із проблемними банками, які передбачали значне розширення повноважень наглядових органів щодо втручання у діяльність проблемних банків, а також створення спеціального органу – Агентства управління кризами [4]. Передбачалося, що воно буде постійно діючим органом, незалежно від центрального банку і страховиків депозитів, матиме широкі повноваження щодо введення в банках тимчасової адміністрації або її ліквідації, управлятиме бізнесом банків, в яких введена тимчасова адміністрація, видаватиме державні гарантії по боргах, які виникли після втручання держави, призупинятиме певні платежі і визначатиме, коли припинити дію тимчасової адміністрації в банку.

На сьогодні ми не володіємо інформацією про створення такого агентства. Але з огляду на загальну концепцію його створення і функціонування пропонуємо своє бачення моделі подібної установи за умови можливості її існування в Україні (рис.).

Рис. Модель Агентства управління кризами (авторська розробка)

Агентство управління кризами може включати в себе:

1. Департамент (відділ, управління) експертної оцінки рівня неплатоспроможності банків та ранньої діагностики банкрутства.

Цей структурний підрозділ Агентства повинен неупереджено (об'єктивно) встановлювати рівень неплатоспроможності банків та давати заключення стосовно необхідності введення в них тимчасової адміністрації. При цьому основними ознаками неплатоспроможності можна вважати наступні:

1) неспроможність банку своєчасно та/або в повному обсязі виконати законні вимоги кредиторів;

2) відсутність коштів або зменшення розміру капіталу банку до суми, що становить менше однієї третини мінімального розміру регулятивного капіталу банку;

3) протягом 15-ти робочих днів банк не виконує 10-ти і більше відсотків своїх прострочених зобов'язань;

4) невиконання керівниками банку вимог Національного банку щодо усунення виявлених порушень;

5) відсторонення керівників банків від посади;

6) виявлення за результатами безвизного нагляду або інспекційної перевірки фактів проведення банком операцій з високим рівнем ризику, порушень банківського

законодавства, а також одержання доходів із порушенням вимог чинного законодавства, навіть якщо ці порушення не призвели до погіршення фінансового стану банку;

7) виникнення реальної загрози невиконання банком своїх зобов'язань перед клієнтами і кредиторами;

8) потреби в посиленому контролі за діяльністю банку з метою уникнення можливості невиконання банком своїх зобов'язань перед клієнтами та кредиторами до часу прийняття Національним банком рішення про призначення тимчасової адміністрації або про відкликання ліцензії та ініціювання процедури ліквідації [2].

2. Департамент (відділ, управління) моніторингу поточної ситуації у проблемному банку. Основним завдання даного підрозділу має стати розробка рекомендацій стосовно доцільності застосування заходів з оздоровлення проблемного банку.

Для оцінки ситуації в банківській установі на предмет доцільності подальшого антикризового управління проблемним банком можна опиратися на різні методики, серед яких найбільш зручною, на нашу думку, є методика Euromoney [3].

Дана методика була розроблена Асоціацією комерційних банків Латвії на базі методики розрахунку рейтингу ефективності банків Euromoney із заміною якісних факторів на показники достатності капіталу, величини балансового капіталу та активів. Інтегральний показник розраховується за наступною формулою 1:

$$N = 15 \cdot ROE + 10 \cdot ROA + 10 \cdot CIN + 10 \cdot NIM + 15 \cdot NI + 15 \cdot CA + 10 \cdot ASSETS + 15 \cdot CAPITAL, \quad (1)$$

де ROE – прибутковість капіталу; ROA – прибутковість активів; CIN – співвідношення доходів та витрат; NIM – чиста процентна маржа; NI – частка чистого прибутку банку у сукупному чистому прибутку в цілому по банківській системі; CA – показник достатності капіталу; ASSETS – частка активів банку у сукупних активах в цілому по банківській системі; CAPITAL – частка балансового капіталу банку в сукупному капіталі в цілому по банківській системі.

Для розрахунку елементів рейтингового інтегрального показника застосовуються такі формули:

1. ROE – прибутковість капіталу:

$$ROE = \frac{ЧП}{BK(абоAK)}, \quad (2)$$

де ЧП – чистий прибуток банку; BK – власний капітал; АК (акціонерний капітал).

2. ROA – прибутковість активів:

$$ROA = \frac{ПП}{РА} \quad \text{або} \quad ROA = \frac{ЧП}{A}, \quad (3)$$

де ПП – прибуток після оподаткування; ЧП – чистий прибуток; А – активи банку;

РА – робочі активи, величина яких визначається з виразу:

$$РА = АЗ - P_1 - P_2 - P_3 - P_4 - P_5 - P_6 - P_7, \quad (4)$$

де АЗ – активи загальні; P₁ – нараховані доходи до отримання; P₂ – резерви під заборгованість за нарахованими доходами; P₃ – основні засоби та нематеріальні активи; P₄ – резерви під знецінення цінних паперів до погашення; P₅ – резерви під заборгованість за кредитами; P₆ – резерви під знецінення цінних паперів на продаж; P₇ – резерви під заборгованість інших банків.

3. CIN – співвідношення доходів та витрат:

$$CIN = \frac{Доходи}{Витрати} \quad (5)$$

4. NIM – чиста процентна маржа:

$$NIM = \frac{Дпр - Впр}{A}, \quad (6)$$

де Дпр – доходи процентні; Впр – витрати процентні; А – активи банку.

5. CA – показник достатності капіталу:

$$CA = \frac{K}{3A - 3P} \cdot 100, \quad (7)$$

де К – капітал (власний капітал) банку; 3А – загальні (сукупні) активи банку; 3Р – загальні резерви (резерви під знецінення боргових цінних паперів, що рефінансуються НБУ; резерви під заборгованість інших банків; резерви під заборгованість за кредитами, які надані клієнтам; резерви на можливі втрати за сумнівною дебіторською заборгованістю за операціями з клієнтами банку; резерв під знецінення цінних паперів в портфелі банку на продаж; резерв під знецінення цінних паперів у портфелі банку на інвестиції; резерви на можливі втрати за сумнівною заборгованістю).

Для наочності проведемо розрахунок інтегрального показника для ВАТ КБ «Надра» за станом на 01.01.2009 р. (01.02.2009 р. - дата введення Тимчасової адміністрації) та на 01.01.2011 р. (Постановою Правління Національного банку України від 11.02.2011 № 38 тимчасовому адміністраторові ВАТ КБ «Надра» Жуковській В.Б. продовжено діяльність не більше ніж до 12.08.2011).

Отже, з'ясуємо чи доцільним є впровадження заходів з оздоровлення досліджуваного банку в поточному (2011) році. Результати розрахунку інтегрального рейтингового показника зведено в наступну таблицю.

Таблиця

Розрахунок інтегрального рейтингового показника ВАТ КБ «Надра» за методикою Euromoney

Показник	Значення		Відхилення абсолютне
	станом на 01.01.2009 р.	станом на 01.01.2011 р.	
1. ROE – прибутковість капіталу	0,0141	0,0099	-0,0042
2. ROA – прибутковість активів	0,0010	0,0003	-0,0007
3. CIN – співвідношення доходів та витрат	1,3794	1,8488	0,4694
4. NIM – чиста процентна маржа	0,0364	0,0601	0,0237
5. NI – частка чистого прибутку банку у чистому прибутку в цілому по банківській системі	0,0035	-0,0004	-0,0039
6. CA – показник достатності капіталу	0,0644	0,0275	-0,0369
7. ASSETS – частка активів банку у сукупних активах в цілому по банківській системі	0,0330	0,0243	-0,0087
8. CAPITAL – частка балансового капіталу банку у загальному обсязі капіталу в цілому по банківській системі	0,0154	0,0035	-0,0119
N – інтегральний показник	15,96	19,95	3,99

Виконані розрахунки показали, що інтегральний рейтинговий показник ВАТ КБ «Надра» підвищився за станом на 01.01.2011 року порівняно із значенням за станом на 01.01.2009 року. Суттєвого впливу на виявлену зміну аналізованого показника завдало підвищення співвідношення доходів та витрат банку (на 0,4694), а також збільшення показника чистої процентної маржі (на 0,0237).

То ж можемо зробити висновок, що доцільним є для ВАТ КБ «Надра» продовжувати реалізувати заходи з оздоровлення (реабілітації) його діяльності протягом 2011 року.

3. Департамент (відділ) управління проблемними банками або реабілітації проблемних банків.

Після визнання банку проблемним Агентство може приймати установу під своє управління. Реабілітацію комерційних банків можна проводити за трьома основними напрямками: рекапіталізація; новий менеджмент; залучення нових вкладників.

Суть застосування таких напрямів реабілітації комерційних банків в Україні полягає в їх обов'язковому поєднанні і приведенні в дію одночасно або в певному порядку.

4. Департамент (відділ) оприлюднення інформації про проблемні банки. Функціями даного структурного підрозділу можуть бути: постійний моніторинг ситуації, що склалася у проблемних банках; публікування інформації про застосування санкцій до банків і пояснення їхніх причин; висвітлення інформації щодо планів подальших дій як з боку Національного банку України, так і з боку самих банків.

Висновки. Вивчення досвіду антикризового управління в зарубіжних країнах показало, що найбільш прийнятним для умов банківської системи України є створення Агентства управління кризами, основним призначенням якого є рання діагностика неплатоспроможності (банкрутства) банків, моніторинг поточної ситуації в проблемних банках з метою розробки рекомендацій стосовно доцільності застосування заходів з оздоровлення проблемних банків, управління такими банками та оприлюднення інформації про ситуацію в них.

Практичний передовий досвід зарубіжних країн є корисним для здійснення антикризового управління в банківській системі України. Проте, використовуючи зарубіжний досвід не слід забувати, що використання цього досвіду потребує пристосування до реалій вітчизняного фінансового та банківського устрою.

Анотація

У статті узагальнено досвід антикризового управління в зарубіжних країнах, а також розроблено авторську модель Агентства управління кризами, адаптовану до умов вітчизняної банківської системи.

Ключові слова: банки, банківська система, криза, антикризове управління.

Аннотация

В статье обобщен опыт антикризисного управления в зарубежных странах, а также разработана авторская модель Агентства управления кризисами, адаптированную к условиям отечественной банковской системы.

Ключевые слова: банки, банковская система, кризис, антикризисное управление.

Summary

The article summarizes the experience of crisis management in foreign countries, and developed her own model agency crisis management, adapted to national bankiskoyi system.

Keywords: banks, banking, crisis, crisis management.

Список використаних джерел:

1. Кашпрук Ю.А. Міжнародний досвід реформування банківської системи у розвинених країнах світу / Ю.А. Кашпрук // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – Вип. 20.3. – С. 150-156.
2. Положення про застосування Національним банком України заходів впливу за порушення банківського законодавства, затв. Потстановою Правління НБУ 28.08.2001р. №369 // bank.gov.ua.
3. Севрук В.Т. Дополнительные рейтинги - инструмент оценки внутренних рисков финансовых институтов / В.Т. Севрук // Банковское дело (рус.). - 2006. - № 2. - С.29-36.
4. Сороківська З. Зарубіжний досвід забезпечення ефективності системи страхування депозитів в умовах кризи / З. Сороківська // Світ фінансів. – 2009. – 2(19). – С. 143-148.